

КРИТИКА МАСОВОЇ КУЛЬТУРИ Ф. НІЦШЕ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

У статті розкривається концепція критики масової культури та розглядаються можливі фактори, що розхитують культурно-історичні утворення.

Ключові слова: масова культура, «філософія життя», криза культури, декаданс.

Abstract

This article reveals the concept of critique of mass culture and considers possible factors that shake cultural and historical formations.

Keywords: Mass culture, «philosophy of life», the crisis of culture, decadence.

Вступ

В останні десятиліття у філософії культури та культурології найбільш обговорюваними є проблеми динаміки культури: її розвитку, застою та особливо криз. Сучасний стан культури прийнято характеризувати як кризовий - настала ера криз - про це пишуть і говорять на різні лади філософи та культурологи, соціологи, політологи, економісти. Можна констатувати те, що в соціогуманітарній сфері склалася ціла традиція з осмислення кризи культури, оскільки проблему кризи не обходить своєю увагою жодна значна школа, жоден великий теоретик культури.

Крім того, тема осмислення кризи культури безпосередньо пов'язана із проблемою формування культурології як самостійної дисципліни. На думку авторитетних дослідників, «сучасне розуміння культури складалося як усвідомлення кризи культури» і через це усвідомлення відбувається вихід у культурологізацію як теоретичне осмислення культури [4]. Тим самим здійснюється перехід від філософії культури до культурології. «Поворот в осмисленні долі європейської культури, розпочатий, зокрема Ф. Ніцше, став визначальним у переоцінці як традиційних європейських цінностей, так і розуміння культури як «волі до життя». В результаті «Самосвідомість Європи, перефразовуючи Ф. Ніцше, в найбільш трагічну для неї епоху – масовізація свідомості та придушення особистості людини та панування масової культури – і створюють передумови для формування сталого інтересу до культурної проблематики та перетворення її на самостійну галузь, гідну уваги інтелектуалів» [4].

Результати дослідження

Аналіз усвідомлення кризи культури у Ф. Ніцше в XIX столітті розкриває етапи та зміст генезису науки про культуру. Починає формуватися тип культурологізації, що спирається на конкретику, естетику та поетику, що є містком до сучасних модуляцій про культуру в рамках як постмодернізму, так і власне культурології. Ф. Ніцше у своїх творах зробив своєрідний аналіз кризи культури, використовуючи при цьому свої оригінальні методи та свою неординарну стилістику. Він почав формувати традицію з осмислення кризи культури – ця традиція була підхоплена та опрацьована цілою низкою знакових фігур в історії західної думки від О. Шпенглера та М. Гайдеггера до представників постмодернізму. Після Ф. Ніцше тема кризи культури, її трагедії, декадансу міцно входить до сучасної філософії та культурології, стає, по суті, домінуючою. Як пишуть А.Г. Кутлунін і М.А. Малишев, «при великій кількості екскурсів в історію античності, найбільше Ф. Ніцше цікавила сучасна йому культура, він був глибоко переконаний у тому, що сучасна культура не тільки не перевершує найкращі досягнення античності, але навіть не наближається до них. А причиною цього, на його думку, є

хвороба західноєвропейської культури. Ознаки її нездоров'я, на його погляд, очевидні: втрачено почуття стилю, відсутній потяг до величі та справжньої краси, всюди відбувається усереднення людей, збідніння їхнього духовного потенціалу. Культура, вважав Ф. Ніцше, становить душу нашого суспільства та її хвороба свідчить про нездоров'я всього організму. Щоб встановити діагноз хвороби, треба звернутися до здорової культури і, порівнюючи, подивитися, чого не вистачає нашій сучасності» [2]. Тим самим для Ф. Ніцше завжди однією з найнагальніших проблем, що потребують особливої рефлексії, була проблема усвідомлення, опису та аналізу кризи культури.

Одна з найважливіших культурологічних ідей німецького мислителя – це криза західної культури. До основних рис, що становлять цю кризу, на думку Ф. Ніцше, і перелічених у попередній цитаті, можна додати ще втрату життєвої сили, відірваність від реального життя, спекулятивність європейської культури, кризу християнської ідеології. Ідея кризи західної культури перебуває у прямій протилежності ідеям класичної філософії культури про прогрес, історизм, гуманістичні засади та світле майбутнє західного світу та світу в цілому. Ф. Ніцше вбачає велику частку ірраціоналізму і часто робить песимістичні прогнози щодо майбутнього європейської культури. Він вважає, що західна культура нежиттєздатна – це «декаданс», тобто занепад – таке глибоке переконання Ф. Ніцше: «Я розумію зіпсованість, як про це вже можна здогадатися, у сенсі *decadence*: я стверджую, що всі цінності, до яких нині людство прагне, як найновіші, – суть цінності *decadence*» [3]. І він закликає до варварства, яке називає «культурою творчої сили», діонісійською міццю творців, не обмежених путями раціоналізму та гуманізму.

Ідеї Ф. Ніцше про культуру нерозривно пов'язані з відмовою від тотального раціоналізму та утвердженням плюралізму. Він через свої культурологічні ідеї йде до кінця у справі заперечення метафізики, намагається обмежитися лише реальним світом, емпіричним. Так, Ф. Ніцше рішуче переосмислює вихідні принципи традиційної метафізики, – стверджує П.П. Гайденко, – саме Ф. Ніцше належить пріоритет у затвердженні фундаментальних принципів постмодернізму; він сповістив про «смерть Бога», й «смерть суб'єкта» [1]. Переоцінюючи всі колишні цінності, німецький мислитель пропонує залишити лише ті, які сприяють земному людському життю. І одним із віддалених наслідків переоцінки всіх колишніх цінностей стало виникнення сучасної соціально-гуманітарної наукової культури з її релятивізмом, конкуренцією думок, постійним оновленням наукових парадигм.

У «філософії життя» Ф. Ніцше виявляється відчутний генеалогічний посил, за допомогою якого німецький учений розкривав витoki тих чи інших культурних явищ, що його цікавили. Метод виявлення генезису культурних феноменів використовується у роботі «До генеалогії моралі», а також у інших найбільш значущих творах. Ф. Ніцше, досліджуючи проблеми культури, завжди намагався «докопатися» до витоків, наприклад, до історично правдоподібного генезису європейського нігілізму і декадансу. Французький філософ і теоретик культури М. Фуко вважав себе продовжувачем даного методу Ф. Ніцше у своїх найбільш значущих працях намагався розшифрувати генеалогію сучасної влади та всієї західної культури загалом. Генеалогії Ф. Ніцше і М. Фуко мають спільну теоретико-світоглядну основу, вони намагаються зробити явними «низовинні першоджерела» сучасних культурних форм, показати те, як вони були створені найчастіше за допомогою війни, насильства та кровопролиття. Генеалогії обох дослідників аналізують явища, що лежать в основі далеко не найгуманніших мотивів та інтересів [5].

Висновок

Одна з актуальних проблем сучасної культурології відображена в такому твердженні: «Завдання культурології – побудувати «генетику» культури, яка б не лише пояснила історико-культурний процес (у світовому та національних масштабах), але могла б прогнозувати його й у перспективі керувати ним» [4]. Один з напрямів у цій проблематиці – аналіз «генетичних мутацій», які розхитують культурно-історичні утворення. У цьому контексті ідеї Ф. Ніцше про кризу культури та постмодерністський дискурс можна розглядати як свого роду фактори, що розхитують «гени» класичної моделі культури, як вид ірраціоналістичної культурологізації.

При цьому враховуючи, що повного розв'язання задачі з побудови «генетики» культури поки що немає.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гайденко П. П. Постметафизическая философия как философия процесса. Вопросы философии. 2005. № 3. С. 132.
2. Драч Г. В. Наука о культуре в эпоху постмодерна. Cogito: альманах истории идей. Ростов н/Д: Логос, 2007. Вып. 2. С. 70-75.
3. Кутлуни А. Г., Малышев М. А. Эстетизм как способ понимания жизни в философии. Философские науки. 1990. № 9. С. 68-69.
4. Ницше Ф. Антихрист. По ту сторону добра и зла. Казус Вагнер. Антихрист. Ессе homo: Минск, 1997. 880 с.
5. Фуко М. Ницше, генеалогия и история. Философия эпохи постмодерна. Минск: Красико-принт, 1996. С. 74-97.

Анна Богданівна Олійниченко – студентка групи ІІСТ-19б, факультет інтелектуальних інформаційних технологій та автоматизації, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця. e-mail: ollchannet@gmail.com

Науковий керівник – Сідлецька Тетяна Іванівна, кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри суспільно-політичних наук, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: sidletska79@gmail.com.

Olînychenko Anna B. – student of group IIIST-19b, Faculty of Intelligent Information Technology and Automation, Vinnitsa National Technical University, Vinnitsa. e-mail: ollchannet@gmail.com

Supervisor – Sidletska Tetiana I. – PhD Art criticism, assistant professor of Social and Political Sciences Department Vinnitsia National Technical University, Vinnitsia, e-mail: sidletska79@gmail.com.